

**TARİHİ ALANLARIN KORUNMASI VE İYİLEŞTİRİLMESİNİN MEKANSAL, SOSYAL
VE EKONOMİK ETKİLERİNİN ANKARA HAMAMÖNÜ YENİLEME ALANI
ÇERÇEVESİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ VE MERAGA KENTİ MOLLA RÜSTEM-
HAMAM TARİHİ ALANI İÇİN ÖNERİLERİN GELİŞTİRİLMESİ**

*THE SPATIAL, SOCIAL AND ECONOMIC ASSESSMENT OF CONSERVATION AND
IMPROVEMENT OF HISTORICAL SITES BASED UPON ANKARA HAMAMÖNÜ
RENEWAL PROJECT AND DEVELOPMENT OF POLICY RECOMMENDATIONS FOR
MARAGHEH CITY, MOLLA RÜSTEM-HAMAM HISTORICAL SITES*

İraj Mohseni TAZEHKAND

Gazi Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü & Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü,
Ankara/Türkiye

Doç. Dr. Nihan ÖZDEMİR SÖNMEZ

Ankara Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Ankara/Türkiye

ÖZ

Kentlerin tarihi belleği olan tarihi kent dokusu kent kimliğinin en önemli bileşeni olarak bilinmektedir, bir çok kentte tarihi kent dokuları bilincsizlikten ve umursamazlıktan dolayı kendi haline terk edilmiş köhneleşerek işlevini ve değerini kaybetmektedir, Ankara Hamamönü semti canlandırma projesi yapılmadan önce eskimiş ve işlevini kaybetmiş bir kent parçası olarak bilinirken Hamamönü yenileme ve canlandırma projesi ile Ankara'nın tarihi kimliğine katkı sağlayarak Ankara kenti için yeni bir turist destinasyonu olmuştur. Bu çalışmada Hamamönü yenileme ve canlandırma projesi mekansal, sosyal ve ekonomik açıdan değerlendirilerek güçlü/zayıf yanları belirlenmiştir. Daha sonra Meraga kentinin tarihi dokusunun belkemiği olan tarihi pazarında bulunan Molla Rüstem-Hamam tarihi ekseni taranarak alanın mevcut durumu tespit edilmiş ve alanın ve sakinlerinin sorunları belirlenerek Hamamönü yenileme ve canlandırma projesinden elde edilen sonuçlar da dikkate alınarak uluslararası koruma tüzük ve belgelerine dayanarak Meraga tarihi alanı için koruma önerileri geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kentsel Koruma, Tarihi Çevre, Ankara Hamamönü, Meraga

ABSTRACT

Historical urban sites, which is the memory of the cities, is known as the most important component of the urban identity. In many cities, the historical urban sites lose their function and value by being deprived of their identity because of unconsciousness and carelessness. Ankara Hamamönü is a part of the old city where the function and the identity had long been lost. However it became a new tourist destination of Ankara by the implementation of an urban renewal and improvement project. This project contributed to the historical identity of Ankara. In this study firstly, the strength and weaknesses of Hamamönü renewal and improvement project were assessed in terms of spatial, social and economic aspects. Then Molla Rüstem-Hamam, located in the historical market which is the backbone of historical sites of Maragheh, was examined and the current situation of the area was determined. The comparison between Hamamönü and Molla Rüstem-Hamam area helped to understand the problems of the area and its inhabitants comprehensively. It also paved the way for developing sound conservation recommendations for the Maragheh historic site by taking into account the results obtained from the Hamamönü renewal and improvement project. These preservation recommendations have also been developed by focusing on international conservation regulations and legal documents.

Keywords : Urban Conservation, Historic Environment, Ankara Hamamönü, Maragheh

1. GİRİŞ

Kent tarihi kent varlığının en önemli bileşenlerindedir. Tarihi yapıtlar ,mimari eserler ve tarihi dokular kent tarihini ve gelişimini gösteriyor.Tarihi ve arkeolojik yapılar ve dokular kentlerin kimliğini , tarihini ve en önemlisi kent belleğini oluşturmaktadırlar.Kentin değerli ve önemli parçaları olarkent tarihi kent dokuları eski ve geleneksel mimari akımını ve örneklerini göstererek alanda yaşanan tarihi olaylara tanıklık etmiş , kente kimlik kazandırmıştır.

Kentsel tarihi çevre koruması kentlerin önemli parçalarını kentlere yeniden kazandırmaktır. Koruma kavramı sadece tek yapıyı korumak değil tarihi yapıların çevresini, kentlerin tarihi çevresini ve tarihi kentsel peyzajları korumak demektir.

Tarihi kentsel alanları yenileme ve canlandırma kentlere yeni bir alan kazandırmaklaberaber kent kimliğinin tarihi yanını güçlendirmek, kentte yeni iş imkanlarını sağlamak kente yeni yaşam alanı kazandırmak ve kültürel turizm çerçevesinde sürdürülebilir kalkınma sürecine dahil olmaktadır.

Ankara Hamamönü yenileme projesi Türkiye'de yapılan önemli kentsel yenileme projelerinden biri olarak biliniyor bu nedenle kentsel koruma odaklı Meraga tarihi kent alanı için yapılmış koruma planlamasında Hamamönü yenileme projesi örnek proje olarak seçilmiş ve çalışmada bu projeden yararlanılmıştır.

1.1. Çalışmanın Kapsamı ve Yöntemi

Bu araştırmada Nitel ve Nicel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Kurumsal çerçeve olarak Kentsel koruma, kentsel kültürel miras korunması , uluslararası tüzük ve belgeler incelenmiş ve Ankara Hamamönü bölgesi üzerinde çalışılanbilimsel makaleler ve doktora ve yüksek lisans tezleri incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Meraga tarihi çevresi hakkında bilgiler Meraga belediyesi ve alana giderek toplanılmış. Molla Rüstem-Hamam tarihi alanının fotoğrafları çekilerek alanın durumu tespit edilmiştir. Alanın Google Earth görüntüleri alınmış ve Belediyeden alanla ilgili paftalar ve Belediyenin yaptığı/yaptırdığı bilimsel çalışmalar toplanmış değerlendirilmiştir.

2. TARİHİ KÜLTÜREL VARLIK VE KÜLTÜREL MİRAS KAVRAMLARI

En geniş anlamıyla kültürel varlıklar geçmiş kültürlerle ait olan yer altında ve yer üstünde bulunan taşınır ve taşınmaz eserler olarak tanımlanabilir(Asatekin,2004). “Kültürel ve Doğal Varlıklar, geçmişin yaşamsal gelişmişlik düzeylerini sanatsal, teknik ve öteki yönlerden somut olarak göstermekte olduklarından, bir kültür birikimi olarak korunmaları ve yaşatılarak gelecek kuşaklara aktarılmalıları gerekmektedir” (Kocalar,2009:82).

Kültürel miras kavramı Venedik tüzüğü ile beraber “Kültürel Varlık” kavramının yerini almıştır, bu tüzükte kültürel varlığın kapsamı genişletilmiştir ve sadece büyük sanat eserlerini değil tarihi kentsel ve kırsal alanları ve daha basit eserleri kapsamaktadır.

2.1.Tarihi Çevre Kavramı

“Tarihi çevreler bir toplumun tüm tarihini, gelişme sürecini, kentin tüm hikayesini fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik boyutlarıyla gözler önüne sererle”(Özen,2009:1).Tarihi çevreler kentin kimliğinin, göstergesidir, Bu alanlar kent için önemlidir ve gelecek kuşaklara aktarılmalıdır.

2.2. Tarihi Çevrede Koruma Yöntemleri

2.2.1. Kentsel Koruma

Günay'ın (2012:232) belirttiği gibi,

Kentsel koruma kavramı ,kentbilim Terimleri Sözlüğünde ,kentlerin belli kesimlerinde yer alan tarihsel ve mimari değerleri yüksek yapıtlarla anıtların ve doğal güzelliklerin kentte bugün yaşayanlar gibi – gelecek kuşakların da yararlanması için her türlü yıkıcı ,saldırgan ve dokuncalı eylemler karşısında güvence altına alınması olarak tanımlanmaktadır.

“Kentsel alanların korunması uluslararası düzeyde ilk kez 1904'te Madrid'teki Mimarlar Kongresi'nde ele alınmıştır. 1930'larda İtalya, Fransa ve Polonya'da sitlelerin korunmasına ilişkin ilk yasalar yürürlüğe girmiştir. 1933'te yayınlanan Atina Antlaşması ile de koruma ilkeleri geliştirilmiştir”(Yürü,2009:15)

“Dünya’da koruma kavramının kentsel ölçüğe evrilmesini büyük ölçüde Avrupa kentlerinin II. Dünya Savaşı sırasında tahrip olmasının yarattığı tepkiler ve kentlerin yeniden yapılanması tartışmaları belirlemiştir” (Dinçer,2012:228).

2.2.2. Sokak Sağıklaştırma

Arslan’ın (2012:25) belirttiğine göre,

Sağıklaştırma eylemi tek yapı ölçüğünün dışında, korunması gereken taşınmaz kültür mirası niteliğindeki yapıların tipoloji oluşturacak biçimde sokak ya da doku ölçüğünde bir arada olmasına bağlı olarak, sağıklaştırma eylemi sokak sağıklaştırma (street rehabilitation) ya da kentsel sağıklaştırma (urban rehabilitation) olarak tanımlanmaktadır.

2.2.3. Uluslararası Belgelerde Koruma Politikaları

Venedik Tüzüğü(1964)

Korumada kalıcılık ve süreklilik Venedik Tüzüğü’nün(1964) koruma politikasının önemli ilkeleridir.Koruma kalıcı ve sürekli olmadığı halde içinde taşıdığı sıyanet kavramına karşıt bir kavram olmaktadır. Korumanın amacı tehlikeden muhafaza etmektir ,tehlike sürdükçe korumada sürekli olmalıdır.

Amsterdam Bildirgesi(1975)

Bu bildirgede koruma sorununun marjinal bir sorun olmadığı ve korumanın kent ve ülke planlamasının ana hedefi olması gerektiğine vurgu yapılmaktadır.Koruma kent ve ülke planlamasının ana hedefi olduğunda koruma planları kent ve ülke planlarına uygun olarak yapılır, kent planı koruma planını içerirse koruma bir kalkınma ve gelişme unsuru olabilir.

Tarihi Kentlerin Ve Kentsel Alanların Korunması Tüzüğü (Washington Tüzüğü – 1987)

Bu tüzük küçük ve büyük tarihi kentsel alanlarla tarihi merkezleri kapsayan doğal ve insan yapısı çevreleri kapsamaktadır. Bu alanlar tarihi belge olma özelliklerinin yanı sıra, geleneksel kent kültürüne ait değerleri de barındırırlar. “Endüstrileşmeyi izleyen kentsel değişimlerin etkisiyle günümüz dünyasında tarihi kentler ve kentsel alanlar tehdit altındadır; ihmal edilmekte, harap olmakta, hatta yok edilmektedirler”(Washington Tüzüğü – 1987).

Tarihi alanların korunması kent ve bölge planlamanın ayrılmaz bir parçası olmalıdır.Koruma programlarının başarılı olması kentlilerin katılımı ve görev almasıyla mümkündür , Washington Tüzüğü’nün kent ve tarihi alanların korunmasında önemli ilkeleri sağduyu,sistemli yaklaşım ve disiplinin gerekmesidir .

Nara Özgünlük Belgesi (1994)

Nara özgünlük belgesinde Koruma “Bir yapıtı anlamaya, tarihini ve anlamını tanımaya, maddi olarak korunmasını sağlamaya ve gerektiğinde restore ederek değerlendirmeye yönelik tüm işlemleri içerir” diye tanımlanmıştır.Nara özgünlük belgesinde kültürlerin çeşitliliği ve özgünlüğü önemsenmiştir ve bu çeşitliliğin kabul görmesinin gerektiği vurgulanmıştır.

Avrupa Peyzaj Sözleşmesi(2003)

Bu sözleşmede “**Peyzaj**”, insanlar tarafından algılandığı şekliyle, karakteri doğal ve/veya insani unsurların eyleminin ve etkileşiminin sonucu olan bir alan anlamına gelir; ve “**Peyzaj korunması**”, bir peyzajın önemli ve tipik hatlarının korunması ve devamı için yapılan, peyzajın doğal biçiminden ve/veya insan faaliyetinden kaynaklanan miras değerinin haklı kıldığı eylemler anlamına gelir (Avrupa Peyzaj Sözleşmesi,2003).

İnsani Değer Olarak Miras Ve Peyzaj , Floransa Bildirgesi (2014)

Floransa Bildirgesi 5 başlık altında koruma ilke ve esasları olarak bu eylemleri tavsiye etmektedir:

- 1-Turizm ve yorumlama yoluyla toplulukların kimliklerinin paylaşılması ve deneyimlenmesi
- 2- Kültürel habitat olarak peyzaj
- 3- Geleneksel bilgi yoluyla sürdürülebilirlik
- 4- Toplum odaklı koruma ve yereli güçlendirme
- 5- Koruma uygulamaları için gelişmekte olan araçlar

Bu bildirgenin turizm yoluyla toplumların paylaşılması ,Peyzajın önemli olduğu ve geleneksel bilginin korunmasının yanısıra kentsel tarihi alanları hakkında önemli tavsiyeler yapmaktadır. Korumanın toplum odaklı olması ve yerelin korumanın bütün aşamalarında bulunması özellikle kültürel mirasın yönetiminde “tabandan yukarı” yaklaşımı tavsiye edilmiştir.

3. ANKARA KENTİ HAMAMÖNÜ ÖRNEĞİ

Ankara'nın yenibaşkent olduğu tarihlerde Hamamönü çoğunlukla esnaf ve zanaatkârlardan oluşan yerli halkın yaşadığı önemli bir yerleşim alanıymış (Arslan,2012:80). Hamamönü; Ankara Kalesi'nin güneyinde kalan Talatpaşa Bulvarı, Hacettepe Hastane Kampüsü ve Cebeci Senti ile çevrili olan bölgenin adıdır. Bölge adını; 1440 yılında Osmanlı Döneminde Karacabey tarafından yaptırılan Karacabey Hamamı'ndan almaktadır (Tiryaki,2014:119).

Şekil 1 : Hamamönü Sokak Sağlıklaştırma Alanı(2017,Googel Earth,Erişim 18/11/2017)

3.1. Hamamönü Sokak Sağlıklaştırma Projesi

Çok uzun yıllar boyunca çöküntü alanı özelliği sergileyen Hamamönü bölgesi, bir yandan uzun yılların olumsuz birikimini, diğer yandan da tarihsel önemi ile doğru orantılı olarak ilgi alanını oluşturmaktadır. “Ankara'nın bütününe yönelik bir planlama ve koruma anlayışının eksikliği, Altındağ ve Hamamönü yerelinde girilen koruma ve canlandırma faaliyetlerinin özgün bir örnek oluşturmasına sebep olmuştur”(Tiryaki,2014:120).

“Bölgenin korunmasına ilişkin Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'nun (GEEAYK) 14.10.1972 tarih ve 6691 sayılı kararı ile başlamaktadır”(Arslan,2012:73-74) ama 2004 yılında “Ankara Eski Kent Dokusu Koruma Planı” Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunca onaylanmıştır. Planın Altındağ Belediyesince onayı sonrasında alanın 5366 sayılı Kanun kapsamında “yenileme alanı” olarak ilanı onaylanan son planı geçersiz kılmıştır” (Öztürk,2007:94).

Şekil 2: Mehmet Akif Cami Yenileme Projesinden Önce ve Sonra,2012 (Veysel Tiryaki)

Şekil 3: Hamamönü Yenileme Projesi Önce ve Sonra,2012 (Veysel Tiryaki)

3.2. Hamamönü Yenileme Alanı Mekansal Etkileri

“Planlanan kentlerin gelişim sürecinde temel yaklaşım üst ölçekte kenti düzenli ve anlaşılabilir düzeyde basit bir mekansal yapı haline getirmek şeklindedir.”(Kaya. Bölen,2006:2). Hamamönü sokak sağlıklaştırma projesi Ankaranın çöküntü halinde olan en değerli tarihi bölgesini kente yeniden kazandırarak Hamamönünü anlaşılabilir bir mekan haline getirmiştir.“Müdahale alanının belirlenmesinde, mevcut ticari canlılık, göz önünde olma, erişim kolaylığına sahip olma gibi kriterlerin ön planda olduğu anlaşılmakta, özgün yapıların yoğunluğu, yıpranmışlık, yetersiz teknik ve sosyal altyapının bulunması gibi kriterlerin başlangıçta dikkate alınmadığı düşünülmektedir”(Arsalan,2012:82).

3.2.1.Hamamönünde Mekansal öğeler

Hamamönü sağlıklaştırma projesi sadece tarihi ve geleneksel yapıların restorasyonu ile sınırlı kalmamış yanı sıra 22 bin metrekarelik Mehmet Akif Ersoy Kültür Parkı inşa edilerek Hamamönü bölgesinin yeşil alan eksikliği giderilmiştir.

Hamamönü sağlıklaştırma projesi kapsamında inşa edilen Sanat sokağı , Kamil Paşa Konağı (kültür evi) , Kültür ve Sanat evi ve restore edilen Kabakçı Konağı (kültür evi) ile Hamamönü bölgesine kültürel ve sanatsal kimlik kazandırmıştır.Hamamönü tarihi alanında yeni inşa edilen meydanlar bulunmaktadır.Hamamönü meydanı Hamamönü ve Dutlu sokak karşısında inşa edilmiştir.Meydanda saat kulesi ve oturma bankları yerleştirilerek Hamamönü ziyaretçilerine dinlenme ve nefes alma imaki sağlamıştır.Hamamönün'de inşa edilen ikinci meydan Çelebi Mehmet Camii önünde yer almaktadır.

4. HAMAMÖNÜ YENİLEME ALANI PROJESİNİN SONUÇLARI

4.1. Hamamönü Yenileme Alanı Sosyal Etkileri

4.1.1. Güvenlik ve Yaşanılabilirlik

Ankara'nın eski ve tarihi yerleşimlerinden biri olan tarihi Hamamönü bölgesi geleneksel konut dokusunun en yoğun olduğu yerlerdendir. “Sit alanı ilan edilmesinin üstünden on yıllar geçmesine rağmen uygulanan bir plan elde edilememiş olması, gelir grubu daha iyi olan kesimin bölgeyi terk etmesi ve yapıların onarım ve bakımlarının çok az yapılması bölgeyi giderek çöküntü mahallesi konumuna getirmiştir”(Öztürk,2007:89).Hamamönü bölgesi yenileme projesinden önce güvensiz ve marjinal grupların yerleşme mekanı olarak kendi haline terk edilmiştir.

“Yapılan çalışmalarda dokuya zarar veren, nitelsiz ve kaçak yapılar yıkılmış, kamuya ait parsellerde yapılan sosyo-kültürel fonksiyon kullanımlarıyla desteklemek suretiyle alanın doğal süreci içerisinde arazi kullanımının yapılmasına (koruma-kullanma ilişkisi) çalışılmıştır”(Tiryaki,2014:121). Bir çöküntü haline dönüşen alan sokak sağlıklaştırma ve çevre düzenleme projeleri sonucunda güvenli ve yaşanılabilir bir alan haline gelmiştir.

4.1.2. Sosyalleşme, Toplumsallaşma ve Sanat

“Toplumsal organizmanın mekanla bağlantıya ve ilişkiye girmesinde çeşitli faktörler rol almaktadır. Bu faktörlerden bir tanesi de sosyalleşme olgusudur”(Çağlayan,2012:96). “İnsan ve toplumun bir mekan

üzerinde var olma ve yaşamını sürdürebilme gerekliliği bir mekan üzerinde topluma ait bir bilinç oluşumunun da nedenidir. Mekanın sahip olduğu bu gelenek ve bilinç oluşturma özelliği mekan insan etkileşiminin önemli bir boyutudur”(Baday,2011:7).

Hamamönün'de yapılan sanatsal ve sportif etkinlikler hafta boyunca ziyaretçi çekmektedir. Bu etkinlikler arasında Türk Sanat müziği, Türk Halk Müziği, Ortadoğu ve dünya müzikleri gibi müzik dinletileri bulunmaktadır. Aynı zamanda açık hava sineması, çeşitli konularda Hamamönü söyleşileri yapılmaktadır(Kurtar,2012:181).Bu alanda bulunan kafe ve restoranlar ziyaretçilerin bireysel görüşme mekanı olmaktan ziyade insanların toplumsallaşmasında büyük bir rol oynamaktadır.

4.1.3.Hamamönü ve Kentsel Kimlik

“Kent kimliklerinin oluşmasında önemli girdi olan tarihi çevreler, geçmişten gelen arkeolojik, kültürel, toplumsal, ekonomik ve estetik değerleri ile korunması ve değerlendirilmesi gereken kent parçalarıdır. Bu alanlar, yapıldıkları devirlerin, duygu, düşünce,eğitim,toplumsal yaşam,deneyim ve birikimlerini bugüne aktararak”(Kiper,2004 :300) kent kimliği üzerinde önemli etki yaratmaktadır. “Kimliğimizin kültürel dayanağını oluşturan fiziksel tanıkların yaşatılması ve gelecek kuşakların da bu tanıklıktan yararlanabilmeleri için içerdikleri/sergiledikleri bilgileri yanılığa neden olmayacak bir biçimde aktarmaya yönelik müdahalelerin tümü "koruma" olgusunu tanımlar”(Asatekin,2004).

Hamamönü tarihi çevresi Ankara'nın hafızasıdır.Hamamönü tarihi çevresinde anıtsal yapılar ve sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Bu alanda tarihi Karacabey Hamamı ,Karacabey Cami,Hacı Musa (Seyfeddin) Cami,Sarıkadı (Mimarzade) Cami ,Taceddin Cami, Mehmet Akif Ersoy Evi gibi anıtsal yapıların yanısıra Beynamlızade Konağı,Tarihi Kabakçı Konağı ,Kamil Paşa Konağı gibi geleneksel sivil mimari yapıları mevcuttur.Hamamönü yenileme projesi tarihi çevrenin korunması amacı ile yapılmıştır bu proje Ankara'nın kentsel kimliğinin güçlendirmektedir.

4.1.4. Hamamönünde Soylulaştırma

Soylulaştırmanı iki farklı boyuttadeğerlendiren Sönmez (2014:45),

Geleneksel soylulaştırma, orta sınıfların bireysel olarak kendi kullanımları için daire ve bina olarak yenilemeleriyle ilerleyen, sonuçları itibarıyla o alanda bir burjuvalaşma sürecini başlatan ve eski sakinlerin teker teker ve zaman içinde yer değiştirmelerine ya da yerinden edilmelerine yol açan bir süreçtir. 1960'larda başladığı söylenen bu süreç günümüzde de varlığını korumaktadır. Devlet eliyle soylulaştırma merkezi ve yerel yönetimlerin, geliştirdikleri politikalarla etkin şekilde soylulaştırmayı destekledikleri hatta belli alanlarda doğrudan başlattıkları bir süreci tanımlamaktadır.

“Hamamönün”de süreç(Soylulaştırma süreci) başlamıştır ve sürecin erken dönemleri yaşanmaktadır. Diğer ülke örneklerin de ya da İstanbul”da olduğu gibi, memur kenti Ankara”da söz konusu “yeni orta sınıf”ın varlığı tartışmalı olsa da; Hamamönü zaten restoranları, kafeleri ve bölgenin niteliklerine uygun işletmeleriyle soylulaşmaktadır” (Altınışık,2015:218).

4.2. Hamamönü Yenileme Alanı Ekonomik Etkisi

Hamamönü yenileme ve sokak sağlıklılaştırma projesinin ekonomik etkisi iki başlıkta değerlendirilmiştir:

4.2.1.Hamamönünde Gayrimenkul Satışı ve Fiyat Artışı

Atındağ Belediyesi Hesap İşleri Kayıtları sonuçlarını çalışmasında aktaran Arslan(2012:145),

Arsa m2 birim fiyatları incelendiğinde uygulama öncesinde 2005 yılında Dutlu Sokağın 109,37 TL, Fırın Sokağın 78,12 TL Hamamönü Sokağın 109,37 TL İnanlı Sokağın 78,12 TL Mehmet Akif Sokağın 109,37 TL, Sarıkadın Sokağın 203,11 TL ve Talatpaşa Bulvarı'nın 234,36 TL olan m2 fiyatları; 2010 yılına gelindiğinde Dutlu Sokağın 500,00 TL, Fırın Sokağın 400,00 TL Hamamönü Sokağın 600,00 TL İnanlı Sokağın 400,00 TL Mehmet Akif Sokağın 600,00 TL, Sarıkadın Sokağın 650,00 TL ve Talatpaşa Bulvarı'nın 1000,00 TL'ye yükseldiği görülmektedir. Yaklaşık %400'ü aşkın bir oranda artış görülen arsa m2 değerleri; Ankara'nın genel emlak değerlerinin düştüğü ya da en azından sabit kaldığı bir dönemde yaşanıyor olması anlamlıdır.

Hamamönünde yenileme ve sağlıklılaştırma projesinin başlatılması ile beraber alanda satış oranının ve kira fiyatlarının artışı tespit edilmiştir.

4.2.2.Kültürel Turizm Destinasyonu olarak Hamamönu

“Kültür turizmi, geliştiği yerlerin tarihi ve kültürel mirasının korunması konusunda etkili olduğu gibi ekonomik açıdan da kazançlar sağlamaktadır. Kültür turizmi, sürdürülebilirlik ilke ve politikaları ile geliştirilirse, yerel, kültürel değerlerin küreselleşme karşısında yokolmasını engelleyici bir özelliğe sahip olmaktadır”(Uygur,Baykan,2007,30).

Hamamönü kentsel yenileme projesi Ankara kenti için yeni bir turist destinasyonu kazandı, Hamamönü restorasyon alanı 2011 yılında kazandığı Avrupalı Seçkin Turist Destinasyon (EDEN) ödülü ile ulusal ve uluslararası düzeyde güçlü bir turist destinasyonu olduğunu kanıtlamıştır.

4.3. Genel Değerlendirme

Hamamönü yenileme alanı Ankara tarihi çevresinde yer almaktadır bu alan yenilenmeden önce çöküntü ve eskimiş bir alan olarak varlığını sürdürüyordu. Çöküntü halinde olan Hamamönü alanının bölge ve kent üzerinde hiç bir olumlu etkisi olmaksızın marjinal grupların yerleştiği bölge olarak çevre üzerinde kötü ve olumsuz etkiler bırakırdı . Hamamönü sokak sağlıklılaştırma projesi uygulandıktan sonra bölge yenileşerek canlı ve aktif bir kent parçası haline geldi.

Ankara Hamamönü yenileme projesi değerlendirilmiştir ve projenin mekansal ,sosyal ve ekonomik etkileri ve güçlü-zayıf yanları belirlenmiştir. Hamamönü projesinin güçlü yanları 1-Yerel yönetim tarafından yapılmış olması 2- Çevre düzenlemesi 3-Yeşil alanların artırılması 4-Alana sosyo-kültürel kimliğin kazandırılması 5-Alanın kente yeniden kazandırılması 6-Alanın turizm destinasyonu olması 7-Küçük ölçüde ekonominin canlanması8-Yeni iş imkanlarının yaratılması 9-Kent kimliğinin güçlenmesi ve Hamamönü projesinin zayıf yanları olarak 1-Üst ölçekli planlar dahilinde olmaması 2-Planlamasız bir proje olduğu 3-Halk katılımı eksikliği 4- Sivil toplum kuruluş katılımı eksikliği 5-Sağlıklılaştırmada yapı özgünlüğünün aradan kalkması 6- Yapıların tektipleşmesi 7- Projenin uygulanmasından önce geniş bölgesel,sosyal,ekonomik tarama ve araştırmanın yapılmaması 8-Projenin peyzaj planının olmaması 9-Projede ekonomik gelişmenin sosyal gelişmeden daha önemlitolunması10- Korumanın toplum odaklı olmaması belirlenmiştir.Molla Rüstem- Hamam tarihi alanı için geliştirilmiş olan koruma önerilerinde Hamamönü yenileme projesinin değerlendirilmesi sonuçları göz önüne alınmıştır.

5. Alan Çalışması: Molla Rüstem-Hamam Tarihi Alanı (Meraga Kenti)

5.1. Çalışma Alanının Tanıtımı ve Önemi

Meraga şehri 37°30'N kuzey enlemi ve 46°12'E doğu boylamı arasında doğu Azerbaycan ostanının¹ güneyinde bulunan Meraga şahrestanının merkezidir . Meraga şahrestanı 2186 km² yüzölçümü ile Doğu Azerbaycan ostanınınyüzde 4.8 yüzölçümüne sahiptir. Meraga şahrestanında Meraga şehri ve Haracu(xodacu) şehri yer almaktadır. “Meraga tarihi Azerbaycanın önemli şehirlerinden biridir. Meraga bölgesi Hicri Kamerinin 22. yılında İslam ordusu tarafından feth edildi”(Morvarid,1981,613) ve İslamdan sonra bölgeye gelen bir çok Arap seyyahın yazdığı seyahatnamede Meraga kentinin ismi geçmektedir. “Meraga yönetimi Emevi İslam devleti yıkıldıktan sonra Abbasiler hanedanı eline geçmiştir”(Morvarid,1981,614).

İran Azerbaycan bölgesi İran İslam Cumhuriyeti devletinin kuzeybatısında Batı Azerbaycan,Doğu Azerbaycan,Erdebil ve Zencan ostanlarını kapsamakta ve Gilan , Hamadan ve Kürdistan ostanlarının bir kısmını kapsayarak bu ostanlarla ve kuzeyden Azerbeycan devleti ve batıdan Türkiye Cumhuriyeti devleti sınırlarıyla çevrelenmiştir.

Şekil 4:İran Üzere Doğu Azerbaycan Ostanı ve Meraga Şehri Konumu(Yazar)

¹ İranda'ki en büyük idari birim ostan olarak isimlendirmektedir.Ostanlar ise şahrestanlara , şahrestanlar ise bakhshlar , bakhshlar ise dehestanlara ve dehestanlar ise şahrler(şehirler) ve rustalara (köyler) bölünmektedir.

Nüfus, Din ve Dil

Ülke'de 2016'da yapılan genel nüfus sayımı sonuçlarına göre Meraga şehrestanının nüfusu 262,604 kişi olmuş ama Meraga şehrinin nüfusu 175,255 kişi, bu nüfusun 87,868 erkek ve 87,387 kadın olmaktadır. Meraga halkı şia müslümanlarıdır ve ana dilleri Türkcedir (Azeri Türkçesi).

Molla Rüstem – Hamam Araştırma Alanı

Araştırma alanı Meraga kentinin güneybatısında yer almaktadır. Alan kentin en önemli ve merkezi caddesine yakın bir mesafesinde kuzeyden Kudus caddesine güneyden İmam Humeini caddesine batıdan Shahid Beheshti caddesine ve doğudan Kırk Ayak mahallesine bağlanmaktadır.

Şekil 5: Çalışma Alanı Konumu, 2017 (Kaynak : Google Earth 10/4/2017 Erişim tarihi)

Alan Meraga şehrinin Safeviler dönemine ait olan Molla Rüstem camii ve aynı adı taşıyan Molla Rüstem meydanından başlamaktadır ve eski zamanlarda Mobasseriye kervansarayının bulunduğu Mobasseriye sokağında son bulmaktadır.

Şekil 6 : Çalışma Alanının Önemi, 2017 (Kaynak : Google earth 10/04/2017 Erişim tarihi)

Araştırma alanında önemli tarihi eserler bulunmaktadır .Alan Meraga şehrinin tarihi pazarının önemli bir bölümünü kapsamaktadır. Alanda tarihi İslam kentlerinde olduğu gibi camiler, han ve kervansaraylar, çarşı ve hamam elemanları bulunmaktadır. Alan şehir merkezinde yer almakta ve güçlü bir ticaret merkezidir. Alan Meraga şehrinin tarihi ticaret simgesi olarak bilinmekte ama korumasız ve kendi haline bırakılmış ve köhneleşerek kalitesiz bir mekan haline dönüşmektedir.

5.2. Alanın Fiziki Özellikleri

Araştırma alanı dar bir sokaktan oluşmaktadır, sokak Molla Rüstem meydanından başlayarak Nasîrüddin Tûsî hamamından geçerek Mobasseriye sokağında son bulmaktadır. Alanda sadece üç geniş alan bulunmakta, bu geniş alanların ikisi tarihi alanlar olarak Molla Rüstem meydanı ve bir çok isim değıştiren şimdiki ismiyle Sigara Meydanı (Kadim Haro-Bar) olarak bilinmektedir ,diğer geniş alan yıllar önce yeni pasajın inşasından sonra oluşmuştur.

Şekil7: Alanda Dar Sokaklar 2017 (Kaynak İraj Mohseni Arşivi)

Alanda bir kaç ağaçtan başka sadece Molla Rüstem meydanında bir küçük yeşil alan var ama bu yeşil alan bile genel tuvalet ve geçici iş yerleri yapılarak daralmıştır. Alanda yeşil alan çok az bulunmaktadır

Alanda bulunan yapıların dış cepheleri düzensiz ve karışıktır,dış cephelerde kerpiç,sıvı alçı,mermer taş ve çamurla sıvanmış duvarlar gözükmemektedir,renk olarak dış cepheler karışık ve uyumsuz ve görsellik açısından çok kötü görünmektedir.

6.3.Alanın İşlevi

Bu alan Meraga şehrinin tarihi pazarının bir bölümüdür ve hâlen işlek bir ticaret ve alış veriş mekezi sayılır. Alanda bir tıp merkezi bir muayenehane bir Patoloji labratuarı, dört geleneksel diş hekimliği ofisi ,üç cami ve bir banka ,bir otopark (Eski kervansaray) ve boş dükkan ve iş yerleri ve iki konut bulunmaktadır. Araştırma alanında iki boş yer bulunmaktadır,boş yerlerin birisi tahrip olmuş bir kervansaraydır ve diğeri tahrip olmuş eski bir okulun yeridir.

Paftal : Arazi Kullanım Paftası,2017 (Kaynak Yazar)

Araştırma alanında üç yerleşim alanı var.Bölgede bulunan iki çıkmaz sokakta ve ana caddeye erişen bir başka sokakta konutlar bulunmaktadır.Çıkmaz sokakların birinde (Hasan Ağa sokağı) bir kız lisesi var. Bu alan özel günler (muharrem ayı) haric sadece ticaret ve geçit olarak kullanılmaktadır, çalışma alanında yeşil alan ve rekreasyon malzemeleri yoktur.

6.4.Alan ve Çevresinde Kültürel Miras

Çalışma alanı ve yakın çevresinde bir çok tarihi eser yer almaktadır, bu eserlerin bir çoğu korumasız ve kendi haline bırakılmıştır. Eserler bir birine yakın çok az bir mesafeyle inşa edilmiştir.

Pafta2: Çalışma Alanında Kültürel Miras Paftası 2017(Kaynak :Yazar)

Araştırma alanının kentin tarihi çarşısında bulunmasından dolayı alanda bulunan tarihi eserler cami,kervansaray ve hamam ve tarihi evlerden oluşmaktadır. Molla Rüstem Camii ve Molla Rüstem Meydanı,Han Beyi (Hamineyi) kervansarayı,Mitolar İş Hanı (Kervansarayı),Hacı Abbas İş Hanı,Taş Mağzalar,Golmohammadi kervansarayı,Ruhizinde Kervansarayı, Nasîrüddin Tûsî Hamamı, Hacı Mülküm Kervansarayı,Ağa Mohammad Taghi Camii alanın bilinmiş tarihi eserleridir.

Şekil 8: Alanda Tarihi eserler 2017(İraj Mohseni)

Alanda bulunan tarihi camiler özellikle Molla Rüstem camii İran ahşap camilerinin en güzeli ve değerlisidir, alanda bulunan kervansaray ve iş hanlarının bir çoğu işlek ve ekonomik canlılığını günümüze kadar korumuş ve kentin en önemli ticari merkezlerinden sayılmaktadırlar. Golmohammadi kervansarayı depo olarak kullanılmakta ve Ruhizinde kervansarayı otopark olarak işlev yapmakta ve işlevsiz olarak bırakılan tarihi yapı sadece Nasîrüddin Tûsî Hamamı'dır.

6.6. Alanda Kültürel Törenler

Meraga halkının şii mezhep olduğundan dolayı kentin bir çok noktasında Muharrem ayında İmam Hüseinin Kerbelaya gidişi ve orada şehadeti için taziye amaçlı törenler yapılır. Bu törenler çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan cami ve bazı kervansaray ve iş hanlarında da yapılmaktadır. Molla Rüstem camii ve meydanında, Mitovlar iş hanında, Hacı Mülküm kervansarayında ve yakın çevrede bulunan Molla Moezzedin cami ve Emir Kebir pasajında bu törenler her sene halkın yardımıyla yapılmaktadır.Bu sebepten dolayı çalışma alanı Muharrem ayının ilk on gününde çok kalabalıktır.

Resim 9: Molla Rüstem Camii ve Hacı Mülküm Kervansarayı Muharrem 2017 (Kaynak İraj Mohseni Arşivi)

6.7. Yakın Çevrede Tarihi Eserler

Çalışma alanının yakın çevresinde tescilli ve tescilsiz tarihi yapılar bulunmaktadır, bu yapılar cami iş hanı, hamam ve tarihi evlerden oluşmaktadır.

Şekil 10: Çalışma Alanı ve Yakın Çevresinde bulunan Kültürel Miras 2017 (Kaynak Google Earth 10/04/2017 Erişim tarihi)

Araştırma Alanına yakın çevrede bulunan tarihi eserlerin arasında kentin en eski camisi Molla Moezzedin Camii yer almaktadır bu cami kentin en önemli tarihi camisidir, Seyyid Muhammed (Ataullah) Camii ve Türbesi, Çay üstü Hamamı, Sedirkebir İş Hanı, Nur-e Daneş Okulu, Tarihi Çarşılar, Nusrati Azar Tarihi Evi gibi tarihi eserlerde çalışma alanına yakın bir mesafede bulunmaktadır.

Şekil 11: Çalışma Alanının Yakın Çevresi 2017 (Kaynak İraj Mohseni Arşivi)

6.8. Ulaşım ve Erişim

Meraga kentsel tarihi bölgesi Kamarbandi denilen caddeyle ve kentin batısında bulunan Sufi çay vasıtasıyla çevrelenmiştir, araştırma alanı ise bu bölgenin içinde yerleşmektedir. Kentin tarihi bölgesi Reza Şah dönemi Haç şeklinde iki ana cadde yapılarak dörde parçaya bölünmüştür. Çalışma alanı kentin tarihi bölgesinin güneybatısında yer almaktadır.

Çalışma alanı kent merkezinde olan üç ana caddenin ortasında bulunmaktadır. Çalışma alanı kuzeyden Kudüs (Belediye) caddesine, güneyden İmam Humeyni (Müsellim Meydanı) caddesine ve batıdan Ayattullah Beheshti (Ermenistan) cadesine erişmektedir. Çalışma alanına kuzey ve güneyde bulunan ana cadelere doğrudan ve doğuda bulunan ana cadeden dar ve eğri sokaklardan ve ticari merkezlerden ulaşılır. Çalışma alanının batısında yerleşmekte olan mahalelere dar sokaklarla vasıtasıyla ulaşılır. Eskilerden çalışma alanı ve kentin bütün sokakları taş döşemeliymiş ama şimdi bütün sokaklar ve caddeler asfalt döşenmiş sadece çalışma alanının yayalaştırılmış kısmı (kuzey) taş döşemeli sokaktır.

6.9. Alanın Sorunları

✓ Doğal ve İnsani Tehditler

Çalışma alanında en önemli sorun tarihi mirasın korunmasızlığı ve alanın köhneleşerek tahrip olmasıdır. Alanda bulunan bir çok tarihi yapının bazı kısımları veya bütünü zarar görmektedir. Alanda bulunan tarihi iş hanları, hamam ve camiler doğal ve insani afetlerle karşı karşıya kalmaktadır. Alanın korunması için hiç bir plan ve irade bulunmamaktadır.

Tarihi yapıların hepsinde uygunsuz ve acemice yapılmış onarımlar görünmektedir. Bu onarım ve müdahaleler bilimsizcesine esnaf ve mülk sahipleri tarafından yapılmıştır. Yapıların tasarımı ve kullanılan malzemelerine uyumsuz onarımlar yapıları estetik olarak kötü etkilemiş ve tarihi zenginliğini azaltmış özgünlüğünü aradan kaldırmıştır.

Şekil 12: Alanda Korunmasızlık 2017 (Kaynak İraj Mohseni Arşivi)

✓ Alanda Trafik ve Otopark Sorunu

Çalışma alanı tarihi bir bölge olduğundan dolayı kentin tarihi dokusunun morfolojisine uyararak dar ve eğri sokaklardan oluşmaktadır. Araştırma alanının merkezinde bulunan kuruyemiş toptancıları ve kuzeyinde bulunan gıda toptancılarının çalışma saatlerinde alanda yoğun bir araç trafiği bulunmaktadır. Alanın yoğun trafiğinin yanı sıra motosikletlerin geçişi yayalar için büyük bir sorun yaratmaktadır. Bu sorun alanın bir çok kısmında kaldırımın olmadığından dolayı yayalar ve araçlar aynı geçiti kullanarak daha ciddileşir.

Şekil 13: Alanda Otopark Sorunu 2017 (Kaynak İraj Mohseni Arşivi)

✓ Alanda Estetik Sorunu

Çalışma alanında Molla Rüstem meydanında bulunan küçük bir yeşil alanından başka hiç bir yeşil alanı bulunmamaktadır. Çalışma alanında yeşilliğin eksikliği, yapıların dış cephesinin düzensizliği ve elektrik kablolarının sokak üzerinden geçmesi, esnafın dükkan önüne malzeme koyması ve kent mobilyasının bulunmaması gibi nedenler kötü görünüm yaratmaktadır.

Şekil 14 :Çalışma Alanında Estetik Sorunu 2017 (Kaynak İraj Mohseni Arşivi)

✓ Alanda Mülkiyet Sorunu

Alanda bulunan tarihi camilerin mülkiyet hakkı Vakıf ve Hayır İşleri(Ogaf Va Umure Kheyriye) idaresine aittir. Camiler yönetim kurulu tarafından idare edilmektedir. Tarihi camilerin onarım ve sağlıklılaştırması Kültürel Miras ve Turizm (Miras Farhangi ve Gardeshgari) idaresi tarafından yapılmaktadır. Alanda bulunan tarihi kervansaray ve iş hanları ve evlerin mülkiyet hakkı tekel ve ortak şahıslara aittir ama Mucir ve Müstecir ilişkileri yasasına dayanarak alanda ve kervansaraylarda bulunan hücre ve dükkanlar vadesiz olarak kişilere kira verilmiştir(Türkiye'de olan Hava Parası karşılığında verilen gayrimenkul kirası benzeri).² Alanda bulunan tarihi Nasîrüddin Tûsî Hamamının mülkiyet hakkı Meraga belediyesine aittir. Bu mülkiyet haklarının yanısıra binaların bütünü veya bir bölümünün vakıf mülkleri olabilmekle beraber bazı mülklerin

² Mucir ve Müstecir ilişkileri yasasına dayanarak mucir mülkünü vadesiz olarak kira vere bilmektedir ama mülkün bütün hakları müstecire ait olmamakla beraber çalışma ve kullanım hakkı müstecire ait olmaktadır.

mülkiyyet hakkı mirasçılara(Verise) aittir. Mülkiyyet durumunun karışık olması koruma plan ve projeleri uygulamasını zorlaştırabilir.

✓ Alanda Sosyo-Ekonomik Sorunlar

Sosyal yapı ve demografik özellikler tarihi alanların korunması,yaşatılması ve canlandırmasında büyük rol üstlenmektedir.Eğitim seviyesi,yaş aralığı,cinsiyet gibi faktörler bir alanın korunma sürecinde , koruma projelerinin uygulanmasında ve uygulama sonrası projeye sahip çıkma aşamasında önemli etkenlerdir.Çalışma alanının eski ticari bölge olduğu nedeniyle alanda dükkan sahipleri ve çalışanlarının çoğunun eğitim seviyesi düşüktür ,eğitim seviyesinin düşük olması, koruma bilincinin az olmasına neden oluyor, koruma bilincinin az olması ise alana ve alanda bulunan tarihi eserlere ilgisizlik ortaya çıkıyor bu ilgisizlik tarihi eserlerde bozulmalar ve düzensizlikler meydana getirir.Alanda dükkan sahiplerinin yaş aralığının yüksek olması alanda heyecansızlık ve yeniliklerin olmamasına neden olmuştur.Alanda tamamen erkekler çalışmaktadır.

6.10. Çalışma Alanı ve Meraga'da Koruma Hakkında Genel Değerlendirme

✓ *Meraga Kent Planlarında Korumanın Yeri*

Bu bölümde Meraga belediyesinde bulunan kent planları incelenerek kentsel planlarda korumanın yeri ve koruma siyasetleri değerlendirilmiştir.

Tarhe Hadi Maragheh (1970)

Yaklaşık elli sene önce İç İşleri Bakanlığı tarafından yapılan Tarhe Hadi(kent yönetim planı) İran İslam devriminden önceye aittir. Planda ilk önce kent tanımlaması yapılıyor bu tanımlamada Meraga kentinin tarihi bir kent olduğuna vurgu yapılarak kentte bulunan bazı önemli tarihi eserler tanıtılıyor ve kent yöneticilerine tarihi eserlerin korunmasında ve İran halkına ve yabancılara tanıtılmasında çaba harcamaları isteniyor “ Molla Rüstem camii,Taş köprüsü,Gaffariye kümbeti kentin tarihi eserleri olarak sayılır , kent yöneticileri ve sorumluları bu önemli eserlerin tanıtılmasında gereken işleri yapmalılar çünkü bu kent bir zamanlar başkentlik yapmıştır ondan dolayı İran ve dünya halkına tanıtılmalı ve meraklı insanların bu eserler hakkında haberlere ulaşabilmelidir ve eserlerden fotoğraf çekebilmelidirler”(Tarhe Hadi Maragheh,1970). Bu planda kentsel tarihi alanlar, tarihi alanlar ve tarihi eserlerin korunması hakkında detaylı olarak hiç bir bölüm bulunmamaktadır.

Tarhe Tafzili Maragheh (1995)

Tarhe Tafzili 1995 yılında Zista şehircilik ve mimari danışmanlık şirketi tarafından yapılan ve Şehircilik bakanlığında bulunan Shoraye Ali Memari Ve Shahrsazi (Mimari ve Şehircilik Üst Düzey Komitesi) tarafından onaylanarak Meraga belediyesine gönderilen Tarhe Jame planı üzere yapılan bir Eylem planıdır.

Planın bir bölümünde İl Kültürel Miras idaresinin planı yapan firmaya Bazar (Pazar) kompleksi, Müdevver ve Kebud kümbetleri ve Rasathane tepesini tarihi alan olarak belirlenmiştir ve planda bu alanlar için özel inşaat yasaları konulmuştur.

Tarhe Jame Shahre Maragheh (2011)

Tarhe Jame kent üzerinde yapılan bir genel plandır ki kentsel eylem planı bu plana uygun yapılmalıdır.Bu plan 2011 senesinde Shoraye Ali Shahrsazi ve Memari (Mimari ve Şehircilik Üst Düzey Komitesi) tarafından onaylanarak eylem planının hazırlanması için hazırlayan şirkete (Naghshe Mohit danışmanlık şirketi) geri verilmiştir ama Meraga belediyesinin bu planda bulduğu sorunlardan dolayı ve planı tam olarak onaylamadığından dolayı bugüne kadar bu planın eylem planı yapılmamıştır ve Tarhe Tafzili Maragheh (1995) planı kentin eylem planı olarak belediye tarafından kullanılmaktadır.Bu plan hazırlandığında kültürel Miras İdaresi tarafından sadeceMüdevver ve Kebud kümbetleri, Huvans kilisesi,Evhadüddin-i Merâğı türbesi ve Ağalar türbesi tarihi alan olarak belirlenmiştir.

✓ *Koruma Üzere Yetkili Kurum Ve Kuruluşlar*

İran'da belediyeler devlet organlarının yanında devlete bağlı bir organ olarak yerel yönetim görevlerini yapmaktadır. Meraga belediyesi ve İlçe Kültürel Miras idaresi kentsel tarihi alanların sorumlusu olarak bilinmektedir. Meraga kentplanlarında tarihi alanları İl Kültürel Miras idaresi belirlemiş ve kent planlarının uygulayıcısı olarak Meraga belediyesi tarihi alanlar üzerinde plan düzenlemelerine uygun işlemleri yapacaktır.

Belediye ve İlçe Kültürel Miras idaresinin kentsel tarihi alanların korunması ve canlandırması üzerine özel bir planları bulunmamaktadır. Meraga Belediyesi seneler önce kentsel tarihi dokunun yenilenmesi ve canlandırılması için tarihi doku canlandırma stratejik planı yaptırmıştır ama bu plan halen uygulanmamaktadır.

Çalışma alanının tarihi ve değerli bir alan olmasına rağmen alan üzerinde hiç bir koruma planı bulunmamaktadır,yapılan çok az koruma projesi sadece tek yapı üzerinde yapılmıştır.

Alanda sadece Molla Rüstem meydanı ve Çayüstü çarşısı üzerinde Meraga belediyesi tarafından asfalt sökülerek taş döşeme yapılmıştır ve alana girişler ve çıkışlar sınırlanmıştır. Belediye Molla Rüstem meydanının girişlerinin birinde kapı inşa etmiştir ve Molla Rüstem meydanında genel tuvalet ve sokak satıcılarına geçici olarak üzeri kapalı yerler inşa etmiştir.Çalışma alanında tamamen tahrip olma üzere olan Nasîrüddin Tûsî Hamamı ilçe Kültürel Miras ve Turizm idaresi tarafından aslına uygun onarılmaktadır.

✓ *Alanın Kent Kimliği Üzerinde Etkisi*

Meraga kenti tarihi bir kenttir.İlhanlı hükümetinin payitahtı(Başkent) olmuş ve o dönemler büyük bir bilim merkezi oluştur,İslam dünyasının büyük alimleri büyük müslüman bilim adamı Nasîrüddin Tûsînin çevresinde Meraga şehrinin rasathanesi(gözlemevi) ve medreselerine toplanarak bilmin ilerlemesinde büyük rol üstlenmişler. Meraga şehri İran ve özellikle Azerbaycan tarihinde önemli bir yere sahiptir. Araştırma alanı ise Meraga kentinin kentsel tarihi alanının bir parçasıdır bu alan tarihi pazar içerisinde yerleşmektedir.Burada bir çok tarihi eser bulunmakla beraber alan ticari canlılığını koruyor. Araştırma alanı Meraga tarihinde mimari,ticari,dini, ve bir çok kavramın oluşumunu sağlamaktadır.Burada ve yakın çevresinde bulunan cami ,iş hanları ,hamamlar kentin tarihinin yer üzerinde yazımıdır. Araştırma alanının Meraga kent kimliği üzerinde büyük etkisi vardır.

✓ *Alanın Turizm Destinasyonu Olma Potansiyeli*

Turizm endüstrisi kapsamında yer alan kültürel ve kentsel turizm küreselleşmek üzere olan dünyada önemli bir yere sahiptir,kültürel miras(somut ve somut olmayan) , geleneksel mimari,abide ve tarihi eserler,tema parkları,müzeler,türebeler,yemekler,giyim kuşam ve bir çok kültürel ürünü kültür turistlerine sunmak mümkündür.

Kentsel tarihi alanlar,kentsel ve kültürel turistlerinin ilgisini çekmektedir.Tarihi alanlarda bulunan tarihi yapı ve eserler ,dini yapılar ,geleneksel yemekler,ürünler ve el işleri ,yerli halkla iç içe olmak kültürel turizm için önemli konulardır.

Meraga tarihi alanı ve özellikle çalışma alanı kültürel ve kentsel turizm destinasyonu olmak için güçlü bir potansiyele sahiptir,tarihi alanda bulunan tarihi camiler,kervansaray ve iş hanları , bakır , halı ve kuruyemiş pazarları Meraga şehrine ait geleneksel ürünlerin satıldığı çarşılar ,geleneksel hamamlar ve bir çok başka özellikleri kültürel ürün olarak turistlere sunmak mümkündür.

7. MEGARA KENTİ KORUMA ÖNERİLERİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Bu çalışmanın amacı Meraga Molla Rüstem-Hamam tarihi eksenini için bir koruma planlaması yapmaktır , bu amaca ulaşmak için değerlendirdiğimiz uluslararası(İCOMOS) kentsel ve kültürel miras korunması hakkında tüzük ve belgeler,bilimsel tez çalışmaları ve Ankara Hamamönü yenileme alanında yaptığımız araştırma sonuçlarından faydalanarak plan ve proje detaylarına girmeden koruma ve canlandırma önerileri sunulmaktadır.

✓ **Koruma Amacı Üzere Öneriler**

1. Hazırlanan koruma plan ve projelerinin amacı belli olacaktır , plan ne için koruyoruz ve nasıl koruyacağız sorularına yanıt verebilecek
2. Koruma planı ilk önce alan sorunlarını ve sonra alanda bulunan eksiklikleri giderecek
3. Koruma planı alanın güçlü yanlarını özellikle ticari canlılığını korumalı

✓ **Yasal ve Yönetmelik Öneriler**

1. Hazırlanan Koruma proje ve planlarının yasal dayanağı olmalı
2. Çalışma alanı için hazırlanan koruma plan ve projeleri İran yasaları ve mevzuatları yanısıra uluslararası koruma belgeleri , tüzükleri ve antlaşmalarına uyum sağlamalı

3. Koruma projeleri yerel yönetim (Belediye) tarafından yapılmalı
4. Koruma projeleri planlama ve uygulama aşamalarında yerel yönetim(Belediye) yanısıra İlçe Kültürel idaresi, İlçe Vakıf müdürlüğü, İlçe Şehircilik idaresi, Alan sakinleri, Üniversite üyeleri, Kültür ve Tarih aktivistleri, Konuyla ilgili Sivil Toplum Kuruluşları üyeleri yetki karmaşasını önleme suretiyle görev almalı ve farklı aktörlerin koruma aşamalarında rol alması gerekiyor
5. Koruma projelerinin uygulaması hükümetin denetimi ve kontrolü ve mali yardımıyla yapılmalı

✓ Sosyal ve Ekonomik Öneriler

1. Kültürel mirasın ve korumanın önemi halka özellikle gençlere anlatılmalı ve kültürel miras çocuk yaşlarından çocuklara sevdirmeli
2. Hazırlanan plan ve projeler toplum odaklı ve halk katılımının yüksek oranda olması ön görülmeli
3. Koruma plan ve projeleri fiziksel ve ekonomik koruma ve gelişmeyle beraber sosyal gelişme ve koruma amaçlı olmalı
4. Koruma ve canlandırma projelerinde toplumun bütün kesimleri rol almalıdır
5. Koruma plan ve projeleri alanı müzeleştirmek için değil yaşanılabilir bir kent parçası olarak hazırlanmalıdır
6. Koruma plan ve projeleri kent bütünü düşünerek kültürel mirasa zarar vermeme şartıyla çağdaş yaşama uygun yapılmalı
7. Hazırlanan koruma planları kentli kimliği ve toplumsal kimliği güçlendirmeli ve genel olarak kent kimliği üzerine iyi etki yaratmalı
8. Koruma projelerinin finansal kaynakları belli olmalı ve o kaynakların yanısıra sosyal sermaye ve insani sermaye kaynakları unutulmamalı
9. Koruma plan ve projelerinin uygulamasında rantın önü kesilmeli
10. Yenilenen alanda yeni iş fırsatları ve istihdam olanakları sağlanmalı
11. Koruma ve canlandırma plan ve projeleri kadın ,yaşlı ve çocuklar için uygun bir alan tasarlamalı

✓ Yöntem ve Kapsam Üzere Önerileri

1. Hazırlanan plan ve projeler uluslararası normlar ve dünyaca yapılan koruma projelerinden faydalanmalı
2. Koruma planı kent ve bölge planlarının içinde yer almalı
3. Kültürel miras var olduğu müddetce tarihi alanda koruma sürdürülmeli, kalıcı ve sürekli olarak kontrol edilmeli ve yenilenmelidir
4. Koruma planlarını temel amacı olarak alanda yıpranmış ve köhnemiş yapılar aslına uygun ve İlçe Kültürel idaresi denetimiyle onarılmalıdır
5. Alanda çevre düzenleme ,peyzaj ve estetik plan ve projeleri mutlak yapılmalıdır
6. Alanın trafik sorunu ve otopark eksikliği alanın işlevine uygun trafik uzmanları ve plancılarının katılımı ve alan sakinleri ve esnafın durumu ve isteğine bağlı çözülmeli
7. Alanda yapılan plan ve projeler turizm odaklı olmalı
8. Alanda aydınlatma projeleri yapılmalı
9. Alan tanıtım planları yapılmalı özellikle alanın tarihi ve önemi gençler ve çocuklara anlatılmalı
10. Hazırlanan plan ve projelerden önce alanın mevcut durumu tespit edilmeli ve alanda kapsamlı sosyal, ekonomik, tarihi, mimari, peyzaj ve kentsel araştırmalar yapılmalı ve sonuçlarına herkes erişebilmeli
11. Hazırlanan plan ve projeler amaçlarına uygun sürekli yenilenmeli ve gündem koşullarına uymalı
12. Alanda bulunan kullanımsız ve kendi haline bırakılmış yapılara yeni işlev kazandırılmalı

- 13.Alanda yeşil alanın artırılması
- 14.Alanda yapılan onarım ve restorasyon alan özgünlüğü ve tarihi yapıların özgünlüğünü bozmamalı
- 15.Alanda bulunan tarihi eserlerin restorasyon ve onarımında ilgili bilim ve tekniklerden faydalanılmalıdır
- 16.Tarihi kervansaray ve iş hanlarında yeni işlevler için gerekli tasarımlar yapılabilir ama yapımı planı ve özgünlüğü bozulmadan
- 17.Koruma plan ve projelerinin her aşamasında halk ve sivil toplum kuruluşları bilgilendirilmeli
- 18.Koruma planlarının uygulanması için gönüllü kişi ve kuruluşlardan yararlanılmalı
- 19.Koruma plan ve projeleri sergi,toplantı ,yüzyüze görüşme ve iletişim araçları vasıtasıyla kent halkına anlatılmalı ve halk bilgilendirilmeli
- 20.Koruma plan ve projelerinde alan sakinleri ve esnafın ihtiyaçları ve değerleri dikkate alınmalı
- 21.Plan ve projeler tabandan yukarı yaklaşımla hazırlanmalı ,koruma projeleri halktan başlamalı
- 22.Hazırlanan koruma plan ve projeleri alanın yakın çevresi ve bütün şehir ile uyumlu

KAYNAKÇA

- ALTINIŞIK,H,U.(2015).Türkiye'de Kentsel Kimliğin Dönüşümü ve Soylulaştırma :Ankara Hamamönü örneği,Doktora Tezi,Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- ARSLAN,T.(2012).Kültürel Miras Alanlarında Sağlıklaştırmave Yenileme Süreçlerinin Değerlendirmesi Ankara Hamamönü ve Hacıbayram Örnekleri, Yüksek Lisans Tezi ,Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.Ankara
- ASATEKİN ,G,N.(2004).Kültür ve Döğa Varlıklarımız Neyi ,Niçin, Nası Korumalıyız?,Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları ,Ankara.
- BADAY ,Ö,N.(2011).Modern Kent Mekanlarında Mahalenin Konumu,Yüksek Lisans Tezi,Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Konya
- ÇAĞLAYAN,S.(2012).Anadolu'nun İlk Kamusal Mekaı: Kahvane, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,Sayı 29,s.95-110.
- DİNÇER,İ.(2012).Kentsel Koruma Kavramı ve Evrimi ,Ersoy,M.(Der),Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük,Ninova Yayınevi,İstanbul.
- GÜNAY,Z.(2012).Kentsel Koruma Kavramı ve Politikaları ,Ersoy,M.(Der),Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük,Ninova Yayınevi,İstanbul.
- KAYA,H.S.Bölen,F.(2006).Kentsel Mekan Organizasyonundaki farklılıkların Fraktal analiz yöntemi ile değerlendirilmesi,Journal of İstanbul Kültür University,4 pp,153-172.
- KİPER,P.(2004).Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması Türkiye Bodrum Örneği, Doktora Tezi,Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ,Ankara
- KOCALAR,A.(2009).Koruma Amaçlı imar planı uygulanan taşınmazlarda mülkiyet ve imar haklarının aktarımı .Doktora Tezi,Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü,İstanbul.
- KURTAT ,C.(2012).Kentsel Kültürel Miras Yönetimi ve Rekreasyonla İlişkisi : Ankara Hamamönü Örneği,Yüksek Lisans Tezi,Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .Ankara
- ÖZEN ,T,S.(2009).Bütünleşik kentsel koruma ve ekonomisi: Trabzon kenti modeli,Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Trabzon.
- ÖZTÜRK,H,H.(2007).Tarihi ve Kültürel Çevrenin Korunmasında Sivil Toplumun Rolü Hamamönü örneği,Yüksek Lisan Tezi,Ankara Üniversitesi Sosyal bilimleri Enstitüsü.Ankara
- SÖNMEZ,B.(2014).Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek, Planlama Dergisi,Sayı 24(1),s. 42-53
- TARSUSLUGİL,G.(2013).Kültürel Tüizm ve Uluslararası Tanınırlık : Ankara-Hamamönü Örneği, Yüksek Lisans Tezi,Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü,Ankara

TİRYAKİ,V.(2014). Kentsel sit alanlarında koruma çalışmalarının finansal, yasal ve yönetsel boyutları ile değerlendirilmesi:Ankara ili Altındağ ilçesi Hacettepe ve Sakarya mahalleleri örneği, Doktora Tezi ,Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Ankara.

UYGUR,M,S.Baykan,E.(2007).Kültür Turizmi ve Turizmin Kültürel Varlıklar Üzerindeki Etkileri , Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi,Sayı 2,s.30-49.

Yürü,N.(2009).Kentsel Sit Alan Yönetimi İstanbul Bey Oğlu Örneği,Yüksek Lisans Tezi ,Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü,Ankara